

El gavià fosc (*Larus fuscus*) a l'Empordà.

Carlos Alvarez-Cros

Gavià fosc (*Larus fuscus*), probablement de la subespècie nominal,, entre gavians argentats (*Larus michahellis*), a Solus, el 31/07/10.
© Carlos Alvarez Cros

Comitè Avifaunístic Empordanès (CAE): Carlos Alvarez Cros, Marc Bertran Fàbregas, Joan Budó Ricart, Albert Burgas Riera, Albert Campsolinas Juanola, Àlex Ollé Torner, Joan Ventura Linares.

Citació recomanada: Alvarez-Cros, C. 2011. El gavià fosc (*Larus fuscus*) a l'Empordà. Comitè Avifaunístic Empordanès.
www.comiteempordanes.org/Seguiment/Monografies/Larus_fuscus_emporda.pdf

El gavià fosc (*Larus fuscus*) és una espècie polítípica, amb cinc subespècies reconegudes per l'AERC-TAC (Crochet i altres, 2010): *fuscus*, *intermedius*, *graellsii*, *heuglini* i *barabensis*. A l'Empordà se n'hi ha detectat tres d'elles amb seguretat, són les següents.

L. f. graellsii és el taxó de mantell gris més clar. Té l'àrea de reproducció més propera, ja que cria a Islàndia, les Illes Fèroe, les Illes Britàniques i des de la costa atlàntica de França fins a Alemanya. Uns centenars de parelles també nidifiquen a la Península Ibèrica, repartides per cornisa cantàbrica i la costa atlàntica gallega, arribant al centre de Portugal (Malling Olsen i Larsson, 2003) i, fins i tot, a la costa atlàntica andalusa i Canàries, límit sud de l'àrea de nidificació de l'espècie (Molina i Bermejo *in* Molina, 2009).

L. f. intermedius presenta un color gris del mantell més fosc que la subespècie anterior. Estén la seva àrea de nidificació cap al nord, a Escòcia i almenys des d'Holanda fins al Nord de Noruega (Malling Olsen i Larsson, 2003). Per tant, hi ha una àrea de solapament poblacional on pot formar parelles mixtes amb *L. f. graellsii*.

L. f. fuscus, o gavià fosc bàltic, té un color de mantell quasi negre i una estratègia de muda diferent de les altres dues subespècies citades. Cria, principalment, a les costes finlandeses i sueques del mar Bàltic i, sembla, que al nord de Noruega i a la península russa de Kola (Malling Olsen i Larsson, 2003). Aquesta subespècie és considerada una raresa a nivell d'estat espanyol i, donada la dificultat de separar-la dels exemplars més foscos de *L. f. intermedius*, només s'homologa les observacions d'ocells que, a més de presentar les característiques pròpies de la subespècie, portin alguna marca que acrediti el seu origen.

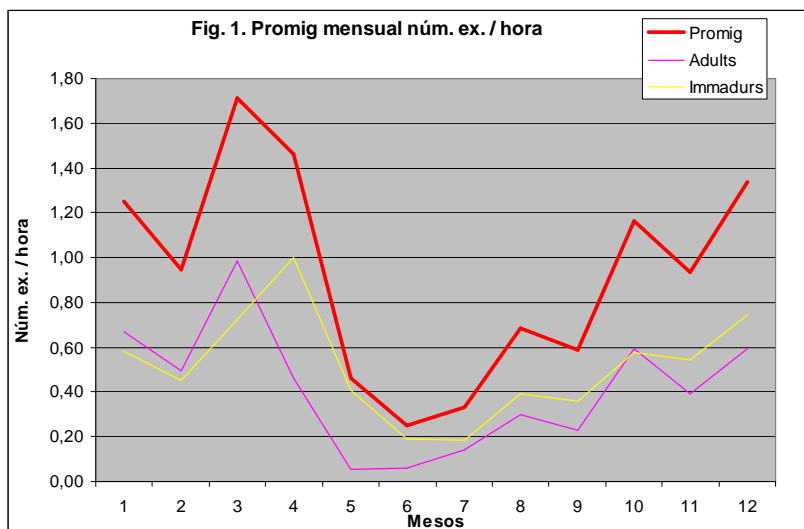
El gavià fosc és una espècie migradora i, encara que alguns exemplars arriben a l'Amèrica del Nord, la seva principal zona d'hivernada s'estén des del sud de les Illes Britàniques fins al sud d'Àfrica. Els ocells del Nord i Nord-oest europeus (*graellsii/intermedius*) migren en direcció S – SO i hivernen, principalment, al sud d'Europa, a les costes africanes de la Mediterrània occidental, fins a Tunísia i a les atlàntiques fins al golf de Guinea; també arriben a remuntar els grans rius africans per arribar als grans llacs (Malling Olsen i Larsson, 2003). Els de la subespècie nominal segueixen una ruta migratòria més oriental. El gruix de la població hiverna, principalment, a una àrea que s'estén d'est a oest des dels llacs de la vall del Rift fins a la conca del Congo i una petita part de la població hivernaria a la costa est d'Àfrica, des de Somàlia a Moçambic (Kylin i altres, 2010).

A l'actualitat, a Catalunya, el gavià fosc és un reproductor escàs i localitzat, amb una única colònia establerta des de 1981 al delta de l'Ebre on, el 2008, hi criaven més de cent parelles (Cama *in* Anton, 2009). Aquest sembla ser l'únic nucli reproductor d'aquesta espècie a la Mediterrània. En aquest punt val la pena esmentar l'observació d'un exemplar adult de gavià fosc a la colònia de gavià argentat (*Larus michahellis*) de les illes Medes, l'11/05/07, en ple període de reproducció (Burgas i Pagès *in* Ollé i Barriocanal, 2008). Malgrat que no es va arribar a comprovar si estava aparellat, mostrava el mateix comportament agitat que els gavians argentats nidificants, front una intrusió a la colònia de cria (Burgas, A. com. pers.). Fets com aquest poden explicar l'aparició de gavians amb trets mesclats.

Fora del període reproductor, a Catalunya, el gavià fosc és una espècie abundant durant els passos migratoris i com a hivernant. Es concentra al litoral, amb poques citacions a l'interior. Mentre que és comú al sud de la Tordera i abundant al sud del Llobregat, a l'Empordà és una espècie escassa. Aquesta escassetat actual del gavià fosc a les costes gironines, contrasta fortament amb el retrat fet per Vayreda (1883) a finals del segle XIX. Segons ell, es tractava d'una espècie freqüent al litoral gironí durant tot l'any, més abundant a l'hivern i durant els passos migratoris que, a la primavera, bastia els nius entre les roques o a les dunes. També va referir que freqüentava les llacunes salobroses i que, seguint els cursos fluvials, podia endinsar-se força al territori per alimentar-se de les deixalles de les poblacions. Abans que Vayreda aquí, cal comentar que Companyo (1863) ja descrivia un estatus similar a la Catalunya Nord, qualificant el gavià fosc del més comú dels làrids a la zona i també feia referència a la nidificació als indrets menys freqüentats. Malgrat que no hi ha raons objectives per dubtar d'aquests testimonis i, encara que ni l'un ni l'altre donaven dades quantitatives, es fa difícil d'assumir una situació tant diferent de l'actual, sobre tot pel que fa a la reproducció. Un segle més tard, Sargatal i Llinàs (1978) ja només el consideraven un migrador que arribava a l'hivern

a l'Empordà. El cas és que, a les comarques empordaneses, no hi ha massa informació sobre aquesta espècie, que no poques vegades deu passar desapercebuda entre la molt nombrosa població de gavià argentat (*Larus michahellis*). Malgrat això, es pot afirmar que, encara que no hi cria, és present tot l'any a l'Empordà, especialment durant l'hivern i, en major nombre, durant la migració prenupcial. Un exemple il·lustratiu d'aquesta afirmació el constitueix els resultats del seguiment sistemàtic dut a terme a l'abocador de Solius entre 2004 i 2010 (Alvarez-Cros, dades inèdites). Aquest abocador es troba situat a cavall entre els termes municipals de Santa Cristina d'Aro (Baix Empordà) i Llagostera (Gironès). És un important punt d'alimentació, on s'hi concentra una gran quantitat de gavians argentats (*Larus michahellis*), que arrosseguen d'altres espècies minoritàries de gavians: el menys comú gavià fosc (*Larus fuscus*), els rars però regulars gavià caspi (*Larus cachinnans*) i gavià argentat de potes roses (*Larus argentatus*) i, fins i tot, l'accidental gavinet (*Larus marinus*).

Durant aquests set anys s'ha visitat regularment l'abocador un promig de 79 dies per any, amb sessions d'observació de dues hores i mitja de durada mitjana. S'ha registrat tots els exemplars de gavià fosc detectats, així com l'edat estimada de cadascun. La línia vermella de la figura 1 mostra el promig mensual del nombre total d'exemplars detectats per hora d'observació al llarg de

l'any i dona una idea de l'abundància relativa de l'espècie els diferents mesos de l'any. El mateix gràfic suggereix que el gruix dels ocells immadurs (línia groga) realitza el moviment migratori prenupcial un mes més tard que els ocells amb plomatge d'adult (línia malva). També s'observa que els pocs exemplars presents durant el període reproductor són, principalment,

Igualment, durant els mesos hivernals, alguns ocells de primer hivern poden presentar coloracions molt clares (foto 2), fent difícil la seva detecció.

El nombre màxim d'exemplars diferents en una sola jornada d'observació (3h 45'), a l'abocador de Solius, fou de 15, el dia 13/04/09 i de 14 el 12/04/08 (4h 50'). Dels

immadurs. S'ha de tenir en compte però, que el nombre d'adults pot estar sobrevalorat en detriment del d'immadurs, ja que hi ha exemplars de tercer o quart any calendari, amb plomatge semblant al dels adults (foto 1) que, en observacions llunyanes, podrien haver estat datats com adults sense ser-ho. D'altra banda, és molt probable que una bona quantitat d'exemplars amb plomatge juvenil pugui haver passat desapercebuda entre els juvenils de gavià argentat.

552 dies d'observació, només en 12 d'ells es va assolir una quantitat igual o superior als 10 exemplars. De fet, als anuaris d'ornitologia de Catalunya, tret d'alguna altra citació del mateix abocador i de la de 10 exemplars a la closa Tancada del PNAE, l'01/09/1999 (Deronaux *in* Martínez, 2002), no hi ha cap altra dada empordanesa que arribi a les dues xifres. Tampoc es troba nombres superiors a cap dels censos d'aquàtiques i marines hivernants. L'única i més nombrosa dada fora de les esmentades es remunta al 07/04/1953, quan G eroudet (1955) va observar uns 20 adults i, probablement alguns joves, entre el Ter i l'Estartit. Aquestes dades poden donar una idea de l'escassetesa del gavià fosc a l'Empordà, sobre tot si les comparem amb els totals dels censos hivernals catalans, que estan força estabilitzats entre 5.000 i 6.000 exemplars.

Pel que fa a la procedència dels ocells, els setze ocells detectats amb anelles de plàstic llegibles a distància (figura 2 i taula 1), mostren que la majoria corresponen a ocells nascuts a la costa atlàntica del centre d'Europa. Per tant, provenen principalment de poblacions pertanyents a l' rea solapament de *L. f. intermedius* amb *L. f. graellsii*, amb predomini de la primera (Martens, S. com. pers.; Buijs, R.-J., com. pers.). També n'hi ha de colònies noruegues de *L. f. intermedius* i de properes al canal de la Mànega, de *L. f. graellsii*. De la subespècie *L. f. fuscus*, se sospitava que algun ocell podria seguir una ruta migratòria occidental i passar per les nostres comarques. Malgrat que s'havia fet observacions d'alguns exemplars de característiques adequades, no va ser fins el primer d'agost de 2009 que se'n va confirmar la hipòtesi quan, a l'abocador de Solius, es va observar un ocell, que havia estat marcat com a juvenil a Finlàndia (Alvarez-Cros, 2010).

Anella	Obs.	Data obs.	Lloc observació	Data an.	Lloc anellament
JJ0S	CAC	08/01/06	Solius, Santa Cristina d'Aro	16/07/05	Napp, Noruega
C26	MDS	28/03/06	Port de Palamós	09/09/03	Rotterdam, Holanda
J0?S	CAC	26/01/07	Solius, Santa Cristina d'Aro	01/07/06	Vest-Agder, Noruega
H54C	MOV	25-28/03/07	Bassa de Pedret i Marz�	01/07/06	Amrum, Alemanya
H5-2C	MOV	21/04/07	Bassa de Pedret i Marz�	01/07/06	Amrum, Alemanya
H5-2C	CAC	16/06/07	Port de Sant Feliu de Guíxols	01/07/06	Amrum, Alemanya
G-RAR	CAC	07-20/10/07	Solius, Santa Cristina d'Aro	13/07/07	Zeebrugge, B�lgica
H5-2C	CAC	15/12/07	Solius, Santa Cristina d'Aro	01/07/06	Amrum, Alemanya
J2E8	MDS	11/04/08	Port de Palamós	20/07/07	Lyngholmen, Noruega
J1KC	MDS	22/04/08	Platja gran de Palamós	08/07/06	Rauna, Noruega
FZ	CAC	06-13/07/08	Solius, Santa Cristina d'Aro	06/06/07	Moerdijk, Holanda
H.785	CAC	08/11/08	Solius, Santa Cristina d'Aro	01/07/06	Helgoland, Alemanya
CPAH	CAC	01/08/09	Solius, Santa Cristina d'Aro	12/09/04	Espoo, Finlàndia
H-295	CAC	05-08/12/09	Solius, Santa Cristina d'Aro	04/07/08	Amrum, Alemanya
H.892	CAC	12/12/09	Solius, Santa Cristina d'Aro	03/07/09	Amrum, Alemanya
0'N5	CAC	07/08/10	Solius, Santa Cristina d'Aro	10/07/09	Guernsey, Regne Unit
97	CAC	12/09/10	Solius, Santa Cristina d'Aro	08/07/10	Haringvliet, Holanda
H-295	CAC	09/01/11	Solius, Santa Cristina d'Aro	04/07/08	Amrum, Alemanya
6J	CAC	09/01/11	Solius, Santa Cristina d'Aro	24/06/10	Moerdijk, Holanda

Taula 1. Observacions empordaneses de gavians foscos marcats. Observadors: CAC (Carlos Alvarez Cros), MDS (Miguel  ngel Domingo Santamaría), MOV (Marc Olivé Vázquez). També hi ha una observació feta per Marc Olivé, a l'abocador Pedret i Marz , d'un exemplar marcat, en el seu tercer any de vida, al delta de l'Ebre i amb observacions posteriors a França i a Holanda.

Per últim, com a fet anecdòtic, esmentar que, al gener de 2011, a l'abocador de Solius, es va observar un gavià de tercer hivern amb anella de plàstic verd llegible a distància (96P3). Aquest ocell ja havia estat observat al gener del 2009 a Vilanova i La Geltrú. S'havia anellat com a poll a la colònia de Bolshoye Boloto, al districte rus d'Ivanovo, a més de 3.200 km en línia recta. A aquesta colònia hi cria principalment gavià argentat de potes roses (*Larus argentatus*) i algunes parelles de gavià caspi (*Larus cachinnans*) i de gavià fosc de la subespècie *L. f. heuglini*, així com ocells mesclats (Neubauer, G. com. pers.). Les fotos preses al 2009 no foren suficients per identificar-lo sense dubtes i només permeten descartar que es tracti d'un gavià argentat de potes roses. L'observació empordanesa fou de molt curta durada, es va prioritzar la lectura de l'anella, que era una mica bruta, i tampoc va permetre una identificació positiva. Esperem que alguna observació futura d'aquest exemplar permeti establir si es tracta o no d'un gavià fosc de la subespècie *L. f. heuglini*.

AGRAÏMENTS

Vull agrair a tots els observadors les citacions realitzades i registrades, ja que sense el seu esforç no s'hauria pogut portar a terme aquest recull; i, per les seves aportacions, a Raül Aymí Cubells, Albert Burgas Riera, Albert Cama Torrell i Grzegorz Neubauer.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alvarez-Cros, C. (ed.). 2010. Anuari ornitològic de la vall del Ridaura (Costa Brava), 2009. www.ocellsvallridaura.comxa.com/Anuaris/Anuari_vall_Ridaura_2009.pdf

Anton, M. (ed.). 2009. Anuari d'Ornitologia de Catalunya. 2008. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia. www.ornitologia.org/publicacions/anuari4.htm

Companyo, L. 1863 Histoire Naturelle du département des Pyrénées-Orientales, Imprimerie de J. R. Alzine, Perpignan. http://www.archive.org/stream/histoirenaturell03comp/histoirenaturell59comp_djvu.txt

Crochet P.-A., Raty L., De Smet G., Anderson B., Barthel P.H., Collinson J.M., Dubois P.J., Helbig A.J., Jiguet F., Jirle E., Knox A.G., Le Maréchal P., Parkin D.T., Pons, J.-M., Roselaar C.S., Svensson L., van Loon A.J., Yésou P. 2010 AERC TAC's Taxonomic Recommendations. July 2010. Available online at <http://www.aerc.eu/tac.html>.

Estrada, J. i Anton, M. (eds.). 2007. Anuari d'ornitologia de Catalunya. 2006. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia. www.ornitologia.org/publicacions/anuari4.htm

Géroudet, P. 1955. Observaciones ornitológicas en la costa catalana. Ardeola, 2 (1). Madrid, SEO.

Kylin, H., Louette, M., Herroelen, P., Bouwman, H. 2010. Nominate Lesser Black-backed Gulls (*Larus fuscus fuscus*) winter in the Congo basin. Ornis Fennica Vol. 87. BirdLife Finland. www.ornisfennica.org/pdf/vol87-3/4Kylin.pdf

Malling Olsen, K., Larsson, H. 2003. *Gulls of Europe, Asia and North America*. London, Christopher Helm.

Martínez, A. (ed.). 2002. Anuari d'ornitologia de Catalunya. 1999. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia. www.ornitologia.org/publicacions/anuari4.htm

Ollé, A. i Barriocanal, C. (coords.). 2008. Anuari d'Ornitologia Empordanès. 2007. CAE. www.comiteempordanes.org/Anuaris/Anuari_Emporda_2007.pdf

Molina, B. (ed.). 2009. Gaviota reidora, sombría i patiamarilla en España. Población en 2007-2009 y método de censo. SEO/BirdLife. Madrid. www.seo.org/media/docs/27gavicom07.pdf

Sales, S. (ed.) 2006. Anuari d'Ornitologia de Catalunya. 2002-2005. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia. www.ornitologia.org/publicacions/anuari4.htm

Sargatal, J., Llinàs, R. 1978. Els ocells de l'Empordà. Figueres. Centre Excursionista Empordanès.

Vayreda, E. 1883. Fauna Ornitológica de la Provincia de Gerona. Girona, Paciano Torres.